До разової спеціалізованої вченої ради
Інституту правотворчості та
науково-правових експертиз
Національної академії наук України
01024 м. Київ, вул. Пилипа Орлика, 3

ВІДГУК
офіційного опонента – завідувача кафедри цивільного права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
доктора юридичних наук, професора
ЦЮРИ Вадима Васильовича
на дисертацію **БАКУНА Сергія Станіславовича**
на тему «**Договір добровільного страхування здоров'я на випадок хвороби у цивільному праві України**»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 08 Право зі спеціальності 081 Право

Ступінь актуальності обраної теми дисертаційного дослідження.

Важливість наукової розробки питань договірних відносин добровільного страхування здоров'я на випадок хвороби обумовлена потребою у виробленні ефективного механізму правового регулювання відповідних відносин в контексті рекодифікації цивільного законодавства України, його адаптації до права ЄС, врахування європейських стандартів у сфері надання страхових послуг, що є важливим для подальшого розвитку цього виду страхування, як системи захисту майнових інтересів фізичних осіб та розподілу й мінімізації фінансових ризиків, пов'язаних із погіршенням стану здоров'я, тимчасовою втратою працездатності, встановленням інвалідності або іншими передбаченими договором наслідками захворювання.

Оновлення законодавства України у сфері страхових відносин та набрання чинності Законом України «Про страхування» 01 січня 2024 р. змінило підходи до класифікації видів страхування, визначення страхового продукту, переддоговірних

страхових відносин, оцінки страхового ризику та захисту споживача страхової послуги. У межах цього Закону страхування здоров'я на випадок хвороби становить окремий клас страхування, в межах якого виділено окремі види страхування здоров'я на випадок хвороби, медичного страхування, страхування медичних витрат. Однак, відсутність законодавчо визначених особливостей договору страхування здоров'я на випадок хвороби, яким реалізується страховий захист у відповідному виді страхування, зумовлює потребу у науковому аналізі правової природи даного договору та визначенні його місця в системі цивільно-правових договорів. Належної уваги потребують питання предмета договору, об'єкта страхування, обсягу страхового покриття, порядку підтвердження факту захворювання, умов визнання його страховим випадком, підстав відмови у здійсненні страхової виплати, а також відмежування договору добровільного страхування здоров'я на випадок хвороби від суміжних договірних конструкцій, зокрема договору медичного страхування. Зазначені договори мають спільну спрямованість на забезпечення захисту інтересів особи у зв'язку з несприятливими обставинами, що стосуються її здоров'я, проте відрізняються за характером страхового ризику, змістом страхового зобов'язання, умовами здійснення страхової виплати. Відсутність належної доктринальної визначеності цих критеріїв створює передумови для неоднозначного тлумачення відповідних положень договорів, ускладнює правозастосовну практику та може негативно позначатися на рівні захисту прав страхувальників і застрахованих осіб.

У національній доктрині приватного права, не зважаючи на наявні дослідження договірних страхових відносин, низка важливих питань у сфері особистого страхування загалом і страхування здоров'я на випадок хвороби зокрема, залишається відкритою, вирішення яких є важливим в контексті рекодифікації цивільного законодавства України, врахування європейських стандартів у сфері надання страхових послуг та належного захисту прав споживачів страхових послуг. Тому можна стверджувати, що дисертаційне дослідження С. С. Бакуна «Договір добровільного страхування здоров'я на

випадок хвороби у цивільному праві України» є необхідним та своєчасним, а сама робота відіграє значну роль у розвитку сучасної науки цивільного права та має важливе практичне значення.

Рівень виконання поставленого наукового завдання.

Усі структурні елементи дисертації С. С. Бакуна та її основні положення є взаємоузгодженими, вони об'єднані в єдиній логічній і науково-виваженій концепції. Структура роботи видається теоретично обґрунтованою, відповідає поставленим завданням, об'єкту та предмету дослідження. За предметом дослідження обрана тема цілком відповідає проблематиці дисертаційних досліджень за спеціальністю 081 «Право» галузі знань 08 «Право». Аналіз дисертаційного дослідження дає підставу стверджувати, що мета, яку поставив перед собою здобувач – розробка теоретичного підґрунтя для вдосконалення цивільно-правового регулювання договірних відносин добровільного страхування здоров'я на випадок хвороби, формування на цій основі наукових висновків, спрямованих на розвиток доктрини цивільного права, та практичних пропозицій щодо вдосконалення національного законодавства з урахуванням європейського досвіду – загалом досягнута. Поставлені завдання виконано повністю.

Оволодіння методологією наукової діяльності.

Проведений аналіз дисертаційного дослідження свідчить про наявність у дисертанта ґрунтовних навичок застосування методології наукової діяльності. С. С. Бакуном вміло використано загальні та спеціальні методи наукового пізнання, що дало змогу забезпечити всебічний аналіз основних характеристик договору добровільного страхування здоров'я на випадок хвороби. Застосування дисертантом діалектичного методу дозволило розкрити сутність таких понять як «договір добровільного страхування здоров'я на випадок хвороби», «механізм правового регулювання», «страхова послуга», «споживач страхових послуг», «страховий випадок», «страховий поліс», «виконання зобов'язання». Дисертантом вміло використано історичний, порівняльно-правовий та формально-логічні методи дослідження. Використання функціонального методу дозволило повною

мірою з'ясувати особливості укладення та виконання договору добровільного страхування здоров'я на випадок хвороби. За допомогою методу моделювання було розроблено низку пропозицій для удосконалення цивільного законодавства України у процесі його рекодифікації з метою формування правової визначеності у регулюванні договірних відносин добровільного страхування здоров'я на випадок хвороби.

У цілому можна стверджувати, що здобувач повною мірою оволодів методологією наукової діяльності.

Ступінь новизни представлених теоретичних результатів проведеного дослідження та їх наукової обґрунтованості.

Серед наукових праць із тематики договірного права, що виконані в Україні за останні роки, дисертаційна робота С. С. Бакуна, по суті, є одним із перших у науці цивільного права комплексним дослідженням правової природи договору добровільного страхування здоров'я на випадок хвороби через призму оновленого законодавства України у сфері страхування.

Проведений аналіз тексту дисертації, опублікованих наукових праць за темою дисертації свідчить, що результати дисертаційного дослідження С. С. Бакуна мають необхідний рівень наукової новизни і є достовірними.

Зокрема, дисертантом надано авторське визначення поняття договору добровільного страхування здоров'я на випадок хвороби (пункт 1 наукової новизни, стор. 83, 133 дисертації), яке охоплює основні юридично значущі характеристики відповідних договірних відносин: суб'єктний склад, спрямованість на забезпечення страхового захисту, характер страхових ризиків, підстави здійснення страхової виплати та обсяг страхового покриття.

Обґрунтованою вбачається позиція дисертанта щодо віднесення договору добровільного страхування здоров'я на випадок хвороби до групи договорів про надання послуг фінансового характеру, а також його кваліфікація як окремого виду договору особистого страхування, відокремленого від договору медичного страхування та договору страхування медичних витрат (пункт 2 наукової новизни,

стор. 134 дисертації), оскільки на практиці ці договірні конструкції можуть мати подібні підстави виникнення страхових правовідносин, однак відрізняються за характером страхового покриття та змістом зобов'язань страховика.

Позитивно слід оцінити запропонований дисертантом підхід щодо розмежування договорів страхування здоров'я на випадок хвороби та медичного страхування за їх метою та об'єктом страхового захисту, яким у випадку страхування здоров'я на випадок хвороби є майновий інтерес, пов'язаний із можливим настанням хвороби або її наслідками, а у випадку медичного страхування – майновий інтерес, пов'язаний з оплатою, організацією медичної допомоги та/або наданням медичних послуг (пункт 3 наукової новизни, стор. 79–81 дисертації). Такий підхід дає можливість провести принципову відмінність між страховим захистом від майнових наслідків захворювання та страховим захистом, пов'язаним з оплатою, організацією або безпосереднім отриманням медичної допомоги та медичних послуг.

Заслуговує підтримки з'ясування дисертантом специфіки предмета договору та об'єкта страхування у контексті досліджуваних страхових правовідносин (пункт 4 наукової новизни, стор. 137–138), а також обґрунтування доцільності включення до законодавчого переліку істотних умов договору страхування, поряд із предметом договору страхування, також об'єкта страхування, з яким пов'язані страхові інтереси страхувальника та страхові ризики, що підлягають страхуванню (пункт 11 наукової новизни, стор. 121–122 дисертації).

Заслуговує на увагу виокремлення та характеристика дисертантом стадій укладення договору добровільного страхування здоров'я на випадок хвороби, а саме переддоговірної (інформаційно-консультативної) стадії, стадії оцінки страхового ризику (андеррайтингу), стадії погодження умов договору, стадії укладення договору та стадії набрання договором чинності (початку дії страхового покриття) (пункт 5 наукової новизни, стор. 160 дисертації). Їх дослідження має практичне значення для забезпечення належного інформування страхувальника, оцінки страховиком обставин, що впливають на прийняття ризику на страхування,

та формування умов страхового покриття з урахуванням індивідуальних характеристик застрахованої особи.

Важливою у контексті забезпечення правової визначеності у регулюванні договірних відносин страхування здоров'я на випадок хвороби та уніфікації правозастосовної практики, вбачається пропозиція дисертанта щодо доцільності передбачення у Законі України «Про страхування», за прикладом договору страхування життя і договору пенсійного страхування, особливостей договору страхування здоров'я на випадок хвороби, які б визначали його правову природу, моделі страхового покриття, і давали можливість його відмежування від суміжних договірних конструкцій, зокрема, договору медичного страхування (пункт 6 наукової новизни, стор. 64–65, 205 дисертації).

Позитивної оцінки заслуговує визначення дисертантом поняття споживача страхових послуг за договором добровільного страхування здоров'я на випадок хвороби (пункт 8 наукової новизни, стор. 97 дисертації) та врахування того, що особа, яка безпосередньо укладає договір страхування, не завжди збігається з особою, в інтересах та на користь якої він укладається. Такий підхід є важливим для забезпечення належного захисту прав фізичних осіб у страхових правовідносинах, оскільки дозволяє враховувати інтереси не лише страхувальника, а й застрахованої особи та вигодонабувача.

Практичною значущістю відзначається запропонований дисертантом комплексний підхід до визначення якості страхової послуги за договором добровільного страхування здоров'я на випадок хвороби, спрямований на забезпечення належного виконання страховиком договірних зобов'язань (пункт 13 наукової новизни, стор. 121, 138 дисертації). Важливим є те, що автор не обмежується традиційним розумінням якості страхової послуги через сам факт здійснення страхової виплати, а пропонує враховувати цілу сукупність критеріїв, які характеризують поведінку страховика на різних етапах реалізації договірних правовідносин, зокрема дотримання страховиком належної процедури розгляду

заяви про страховий випадок, забезпечення прозорості прийняття відповідних рішень, належне інформування страхувальника тощо.

Аргументованою вбачається позиція дисертанта щодо доцільності законодавчого закріплення загального положення щодо права кредитора на компенсацію моральної шкоди у випадку невиконання боржником зобов'язання, підставою виникнення якого є договір, що забезпечить розширення компенсаційної функції договірної відповідальності та матиме вагоме значення для договірних відносин добровільного страхування здоров'я на випадок хвороби, у яких передбачається надання страховиком страхової послуги щодо захисту інтересів, пов'язаних із особистими немайновими благами (пункт 16 наукової новизни, стор. 189 дисертації). Адже неналежне виконання страховиком обов'язку щодо здійснення страхової виплати може поглибити негативні наслідки захворювання, спричинити додаткові переживання, психологічний дискомфорт та інші немайнові втрати особи, яка розраховувала на отримання страхового захисту.

Абсолютна більшість положень наукової новизни заслуговують на підтримку. Достатньо аргументованими є низка інших наукових тез та висновків дослідження. Викликають інтерес з точки зору їх новизни, наукового та практичного значення низка ідей, висловлених у дисертації, які не відображені у висновках та положеннях новизни.

Загалом дисертаційна робота засвідчує комплексний та системний підхід до дослідження, фахове вирішення завдань дисертації та її наукову новизну. Положення, які винесені на захист, за змістом відповідають зазначеним в дисертації рівням наукової новизни (вперше, удосконалено, набуло подальшого розвитку), а їх науковий рівень та вся дисертація в цілому відповідає рівню дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності.

За своїм змістом дисертаційна робота С. С. Бакуна свідчить, що здобувач набув тих навичок та компетентностей, що визначені Стандартом вищої освіти зі спеціальності 081 Право для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти відповідно до освітньо-наукової програми Право.

Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і свідчить про наявність особистого внеску здобувача у науковий напрям розвитку договірних відносин.

Доречно вказати на переважно критичний підхід автора до опрацювання джерельної бази, якому властиві глибокий аналіз досліджуваного матеріалу та високий рівень аргументації власного підходу до формулювання тих чи інших положень, висновків і пропозицій, що свідчить про наукову зрілість дослідника, його обізнаність з наявними проблемами у науці цивільного права з тематики дисертаційного дослідження та високу наукову культуру.

Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушення автором академічної доброчесності. У дисертаційному дослідженні зроблено посилання на наукові роботи інших дослідників у контексті їх пропозицій, тверджень, висновків; дотримано вимоги законодавства про захист авторських прав; надано достовірну інформацію про власні результати наукової діяльності. В роботі не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату чи інших проявів академічної недоброчесності.

Мова та стиль викладення результатів.

Дисертаційна робота написана українською мовою офіційно-діловим стилем мовлення. Дисертантом використано загальноприйняту правничу термінологію. Системний аналіз дисертаційного дослідження свідчить, що всі структурні частини дисертаційного дослідження пов’язані між собою і є логічним продовженням попередніх теоретичних висновків, узагальнень та пропозицій автора.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу Міністерства освіти та науки України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Практичне значення одержаних результатів.

Зроблені висновки та пропозиції за дисертаційним дослідженням мають й практичну спрямованість та можуть бути використані в освітньому процесі, в науково-дослідній діяльності, в правотворчій та правозастосовній діяльності, а також скеровані на удосконалення цивільного законодавства України і його подальшої гармонізації із законодавством ЄС.

Повнота викладу положень дисертації в опублікованих працях.

Основні положення дисертації С. С. Бакуна відображено в одинадцяти наукових публікаціях, з яких чотири наукові статті опубліковано у виданнях, включених Міністерством освіти та науки України до переліку фахових видань з юридичних наук та сім тез доповідей у матеріалах науково-практичних конференцій, що підтверджує апробацію результатів дисертаційного дослідження. Отже, наукові результати, отримані в дисертаційній роботі, повністю висвітлено в наукових публікаціях здобувача.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Разом із тим, дисертаційне дослідження Бакуна Сергія Станіславовича на тему «Договір добровільного страхування здоров'я на випадок хвороби у цивільному праві України», як і будь-яка інша наукова робота, містить положення, які є дискусійними або потребують додаткової аргументації автора.

1. У пункті 9 наукової новизни дисертант обґрунтовує неможливість укладення договору добровільного страхування здоров'я на випадок хвороби на основі стандартного страхового продукту, зважаючи на необхідність індивідуального погодження сторонами умов щодо страхового ризику та обсягу страхового покриття з урахуванням стану здоров'я, віку, попередніх захворювань, професійної діяльності та способу життя застрахованої особи. Водночас у пункті 12 наукової новизни автор визначає юридичне значення загальних умов

страхового продукту, розроблених страховиком, та обґрунтовує необхідність прямого посилання на них у договорі для поширення їх дії на відповідні договірні відносини. У зв'язку із цим виникає питання щодо співвідношення стандартного страхового продукту та загальних умов страхового продукту, їх юридичної природи й функціонального призначення у договірних відносинах добровільного страхування здоров'я на випадок хвороби, що має принципове значення для розуміння механізму формування змісту договору добровільного страхування здоров'я на випадок хвороби.

Зокрема, потребує з'ясування, чи розглядає дисертант загальні умови страхового продукту як складову стандартного страхового продукту та яким чином запропонована автором концепція неможливості укладення договору на основі стандартного страхового продукту узгоджується з можливістю застосування загальних умов страхового продукту, розроблених страховиком. Адже якщо загальні умови страхового продукту містять заздалегідь визначені характеристики страхового покриття, перелік страхових ризиків, винятки зі страхових випадків та інші умови страхування, виникає питання, чи не виконують вони фактично функцію стандартизації договірних умов, навіть за умови індивідуального погодження окремих умов страхування.

2. Позитивно оцінюючи звернення дисертантом до проблеми забезпечення належного виконання страхувальником грошового зобов'язання щодо сплати страхової премії та визначення правових наслідків його порушення, додаткової аргументації потребує положення пункту 14 наукової новизни щодо запропонованої автором конструкції права страховика на зупинення виконання зобов'язання щодо здійснення страхової виплати до виконання страхувальником свого зобов'язання щодо сплати чергової частини страхової премії.

Безумовно, своєчасна сплата страхової премії має істотне значення для функціонування механізму страхування, оскільки забезпечує економічну основу виконання страховиком прийнятих на себе зобов'язань. Тому питання правових наслідків несплати чергового страхового платежу є актуальним для договірних

відносин страхування. Разом із тим, виникає питання щодо співвідношення права страховика на зупинення виконання зобов'язання щодо здійснення страхової виплати із загальними положеннями цивільного законодавства про зустрічне виконання зобов'язань, а також чи може порушення страхувальником зобов'язання щодо сплати чергової частини страхової премії бути самостійною підставою для зупинення страховиком виплати, право на яку вже виникло внаслідок настання страхового випадку. Окремого обґрунтування потребує й сам механізм зупинення виконання зобов'язання, зокрема щодо тривалості прострочення для застосування страховиком відповідного права, строку для усунення порушення страхувальником до застосування такого заходу страховиком тощо.

3. Уточнення потребує запропоноване дисертантом визначення об'єкта страхування, яким виступає життя, здоров'я, працездатність страхувальника або застрахованої особи (пункт 4 наукової новизни), в контексті його взаємозв'язку з такими категоріями, як «страховий інтерес» і «страховий ризик». Адже життя, здоров'я та працездатність особи не лише становлять основу для визначення спрямованості страхового захисту, а й зумовлюють наявність у страхувальника або застрахованої особи майнового інтересу в збереженні відповідних благ, а також можливість настання певних несприятливих обставин реалізації страхового ризику. За таких умов важливо з'ясувати, чи розглядає дисертант зазначені категорії як самостійні правові явища, що мають власне функціональне призначення у структурі страхових правовідносин, чи, навпаки, виходить із їх тісного змістовного взаємозв'язку.

4. У контексті дослідження переддоговірних відносин у сфері добровільного страхування здоров'я на випадок хвороби та їх виділення як окремої початкової стадії укладення відповідного договору (пункт 5 наукової новизни) важливим вбачається уточнення позиції дисертанта щодо заходів переддоговірної відповідальності, які можуть бути застосовані у разі недобросовісної поведінки учасників переддоговірних відносин. Йдеться, зокрема, про надання недостовірної

або неповної інформації щодо стану здоров'я, приховування істотних обставин, які можуть впливати на оцінку страхового ризику, неналежне виконання страховиком обов'язку щодо інформування потенційного страхувальника про істотні умови страхового покриття, а також про безпідставне припинення переговорів після формування у іншої сторони обґрунтованих очікувань щодо укладення договору.

Видається, що розкриття зазначених аспектів дало б змогу більш повно обґрунтувати самостійне правове значення переддоговірної стадії у механізмі укладення договору добровільного страхування здоров'я на випадок хвороби, а також чіткіше визначити межі цивільно-правового захисту інтересів його потенційних сторін ще до моменту виникнення договірного зобов'язання.

Разом з тим, висловлені зауваження не є визначальними і не применшують наукової новизни та практичної значимості основної змістовної частини дисертаційного дослідження, наведених у ньому висновків і пропозицій, та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Робота виконана на належному рівні, дисертантом охоплено значний комплекс важливих питань в межах предмету дослідження, здійснено звернення до практичних аспектів відповідної проблематики, сформовано науково обґрунтовані й виважені висновки, пропозиції та рекомендації щодо наукового вирішення теоретичних проблем, вдосконалення положень актів чинного законодавства України та підвищення ефективності процесу правозастосування.

Загальний висновок

Дисертація *Бакуна Сергія Станіславовича* на тему «Договір добровільного страхування здоров'я на випадок хвороби у цивільному праві України» є завершеною самостійною кваліфікаційною науковою роботою, що містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які виконують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для галузі знань 08 «Право», а саме становлять оригінальний внесок у розвиток науки цивільного права щодо

визначення особливостей договірних відносин добровільного страхування здоров'я на випадок хвороби.

Дисертаційна робота Бакуна Сергія Станіславовича на тему «Договір добровільного страхування здоров'я на випадок хвороби у цивільному праві України», подана на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40, а її автор – *Бакун Сергій Станіславович* – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» зі спеціальності 081 «Право».

Офіційний опонент:
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільного права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка **Вадим ЦЮРА**